

ДО ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ КАДРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Досліджено особливості підготовки поліцейських кадрів у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання. Наголошено, що сьогодні не доволі чітко визначено специфіку підготовки поліцейських кадрів у таких закладах. Акцентовано на існуванні різних підходів до перспектив збереження наявної мережі відповідних закладів. Узагальнено проблемні питання концептуальних засад покращення діяльності правоохоронних органів та якості підготовки поліцейських нової генерації.

Ключові слова: *концепція, реформування, професійна підготовка правоохоронців, кадрова політика в МВС України, професійний відбір та професіоналізація правоохоронців, міжнародний досвід підготовки поліцейських, реструктуризація та модернізація правоохоронної діяльності.*

Постановка проблеми. Проблема вдосконалення професійно-психологічної підготовки кадрів Національної поліції України є винятково актуальною, враховуючи як суспільно-значущу спрямованість на забезпечення законності й правопорядку, а також ризиконебезпечний і екстремальний характер їх діяльності, так і постійно зростаючий рівень складності умов і чинників, що супроводжують соціальні зміни. Високі вимоги, що висуваються до рівня професіоналізму зазначених фахівців, потребують цілеспрямованого розвитку особистісних і професійних якостей, майстерного володіння системою теоретичних і прикладних знань, уміння застосовувати їх на практиці за будь-яких умов незалежно від специфіки їхньої діяльності.

Стан дослідження. Розкриттю сутності професіоналізації кадрів у системі МВС України присвячена низка наукових доробків В. Авер'янова, О. Андрійко, С. Алексеева, Г. Атаманчука, А. Альохіна, О. Бандурки, Д. Бахраха, Л. Білої, К. Бельського, І. Голосніченко, В. Горшенєва, І. Данильєва, Є. Додіна, С. Дубенко, М. Іншина, Д. Калаянова, Р. Калюжного, С. Ківалова, Л. Ковалєва, В. Коваленко, Ю. Козлова, В. Колпакова, В. Кравця, О. Крупчана, Б. Лазарева, В. Малиновського, В. Манохіна, Т. Мотренка, Н. Нижника, О. Оболенського, О. Петришина, В. Попова, О. Рябченко, О. Синявської, Ю. Старілова, М. Студенікіна, Ю. Шемшученко, Л. Явича, О. Якуби, М. Якимчука та ін., які розглядали її генезу і в історичному, управлінському, і в адміністративному аспектах. Незважаючи на значний

науковий доробок, нині серед науковців тривають дискусії щодо якості освіти правоохоронців, проблем співвідношення стандартів і творчості, стереотипів та абстрактної свободи під час підготовки професіоналів, загальної моделі випускників – «вузьких спеціалістів» чи «універсальних носіїв знань».

Метою статті є розгляд домінантних проблем процесу професійної підготовки працівників Національної поліції в сучасних умовах.

Виклад основних положень. Потреба у професійно-посадовому розвитку персоналу правоохоронних органів має не абстрактний, а конкретний характер і обумовлена реальними факторами. По-перше, професійно-посадовий розвиток особового складу детермінований ускладненням змісту праці та служби в правоохоронних органах. Вочевидь професіоналізація державної служби в органах, структурах та підрозділах поліції як соціально-організаційне явище обумовлена якісними і кількісними змінами у змісті та характері праці та визначається виникненням нових професій і спеціальностей, професійної літератури, професійних спільностей, технологій включення людини в професійну діяльність, становлення й розвитку її як професіонала правоохоронної справи. У понятті «професіоналізація» відображаються якісні зміни, які зазнають об'єктивовані форми праці (посади, робочі місця, вимоги до людини, її здібності). «Воно розкриває міру зрілості різновидів суспільної практики як професійних видів праці, тобто таких, для виконання яких потрібні спеціально сформовані у людини якості – професійні здібності. У змісті поняття «професіоналізація» віддзеркалюються і зміни, що відбуваються у людини в процесі підготовки її до професійної діяльності, а також під час виконання нею спеціальних операцій (прийомів, дій, рухів), обов'язків, особливостей її поведінки в певних умовах праці» [1].

По-друге, професійно-посадовий розвиток персоналу обумовлений структурною мотивації осіб рядового і начальницького складу. Наприклад, одні правоохоронці прагнуть реалізувати себе у правоохоронній діяльності держави. Інші бачать у цій службі найбільш вдалий спосіб зайняти достойне місце у суспільстві. Треті вбачають можливість вирішити свої матеріальні проблеми, встановити зв'язки з корисними для життя людьми. Означені мотиви є рушіями і у професійно-посадовому розвитку правоохоронців, і ними не варто нехтувати.

По-третє, професійно-посадовий розвиток персоналу правоохоронних органів обумовлений тимчасовими обмеженнями циклу активного професійного життя людини і постійною потребою органів, структур та підрозділів забезпечувати свій розвиток. Адже інтенсивність, ритмічність, темпи розвитку будь-якої організації і суспільства

загалом залежать не лише від постійного притоку людей, здатних замінити посади в організаційній структурі, але й від можливості зробити роботу краще, ніж виконували її попередники, збільшити особистий професійний досвід, а відтак і досвід організації. Темпи приросту професійного досвіду персоналу органів, структур та підрозділів правоохоронних органів – це найважливіший фактор її стабільного та динамічного розвитку. Ігнорування цих обставин негативно впливає на результати правоохоронної і правозабезпечувальної діяльності, правосвідомість громадян та й загалом якість суспільного розвитку.

З прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» розпочато якісно новий етап реформування МВС України. Результат запланованих реформ багато в чому залежить від якості професійного навчання поліцейських, готовності їх до несення служби в практичних підрозділах. Саме тому реформування системи Міністерства внутрішніх справ передбачає відповідні зміни в діяльності відомчих вищих навчальних закладів.

На сучасному етапі розвитку Української держави виникла об'єктивна необхідність перегляду значної кількості існуючих уявлень про завдання, форми і методи національної освіти взагалі і системи професійного навчання поліцейських зокрема. У попередні періоди історії порівняно повільна еволюція становлення людини, суспільства, виробництва зумовили відносну постійність структури і змісту освіти. Домінувала концепція освіти, згідно з якою набуті людиною знання і вміння зберігали свою вартісну цінність упродовж всього її життя – «освіта на все життя». Нині неперервна освіта є відповіддю на виклик, який кидає нам світ, де зміни відбуваються надто швидко, що спонукають необхідність змінити формулювання «освіта на все життя» на нове «освіта через усе життя».

Сучасна складність завдань, що вирішується Національною поліцією України (ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію») [2], насамперед у протидії злочинності, котра стає щораз поширенішою і небезпечнішою, забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, надання послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги, винятково важкі умови, в яких ведеться ця робота, вимагають постійного зростання професіоналізму кадрів поліцейських, високого рівня наукового забезпечення процесів їх підготовки та практичної діяльності.

З огляду на практичний досвід можемо констатувати, що до домінуючих проблем відомчої освіти слід віднести: неякісний відбір

абітурієнтів до вступу у ВНЗ МВС України, низький зворотній зв'язкою між комплектуючими підрозділами та закладами освіти, неготовність випускників до виконання покладених на них обов'язків, використання викладачами застарілих методів викладання тощо.

Реалії сьогодення дають підстави стверджувати, що нині вкрай актуальним є вирішення питання пошуку шляхів покращення діяльності правоохоронних органів та якості підготовки поліцейських нової генерації. Звісно, цей процес може бути успішним лише тоді, коли уся наукова спільнота долучиться до осмислення усіх проблем, які існують в системі МВС України та напрацюють рекомендації їх діяльності. Вивчення зарубіжного досвіду, апріорі, сприятиме вирішенню таких важливих питань, як організація підготовки поліцейських, напрями державного управління у сфері забезпечення правопорядку та законності, захисту прав і свобод людини і громадянина.

Найважливішу роль у справі професійного навчання, професійно-посадового розвитку працівників правоохоронних органів «з метою підготовки персоналу до успішного виконання поставлених перед ними завдань» [3] виконує відомча система освіти Міністерства внутрішніх справ України. Як слушно зазначено в одному з підручників, у сфері управління: «Одержати високі результати в управлінні організацією можливо лише у випадку, якщо люди, якими ви керуєте, володіють знаннями, уміннями та відповідним настроєм, необхідним для того, щоб їх зусилля були ефективними й результативними. Коли такі люди прийняті на роботу, навчання стає основним фактором, який забезпечує розвиток їх умінь, навичок і установок, необхідних для найкращого виконання роботи. Навчання не уявляється чимось зовнішнім щодо основної функції організації, навпаки, воно відіграє інтегруючу роль у досягненні організацією основних стратегічних цілей. Адже практично кожна організація функціонує у мінливих умовах, вміння й знання людей, потрібні у діяльності, також змінюються. Освіта і навчання у наші дні повинні бути безперервними» [4].

По суті таку роль у правоохоронних органах покликана і має виконувати багаторівнева система відомчої освіти. Те, що ця система освіти складається з декількох рівнів, цілком узгоджується з принципами світової та національної освітянської парадигми, відповідає сучасній практиці підготовки працівників у різних галузях і сферах суспільного господарства. Наприклад, на думку О. Егоршина, професійна підготовка здійснюється з метою одержання певної професії або спеціальності тим або іншим працівником і обов'язково передбачає різні рівні підготовки [5].

Своєю появою і розвитком концепція безперервної освіти завдячує міжнародному співробітництву в межах Організації Об'єднаних Націй, завдяки якому дослідники з різних країн змогли налагодити обмін ідеями і національним досвідом. Одна з основних цілей безперервної освіти – розширення й урізноманітнення освітніх послуг, які доповнюють шкільну або вузівську освіту. Цим визнається недостатність або нездатність базової освітньої системи навчити людину всьому, що їй доведеться робити протягом життя. Безперервна освіта має ще декілька синонімів, наприклад, перманентна (*permanent*), прижиттєва (*lifelong*), освіта дорослих, оскільки йдеться про різні форми перепідготовки, підвищення кваліфікації і рівня осіб, які перевищили звичайний вік базового навчання [6–8; 9].

Реформа галузевої освіти у ВНЗ МВС України та функціонування національних поліцейських систем повинна, на нашу думку, відбуватися із врахуванням передового зарубіжного досвіду, позаяк, незважаючи на відмінність у політичних, правових, культурних традиціях, менталітету, діяльність поліції в європейських країнах та США вирішує ідентичні проблеми щодо надання поліцейських послуг у забезпеченні публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності, сучасним викликам і загрозам, злочинам терористичного й транснаціонального характеру, нерідко об'єднуючи зусилля на міждержавному рівні.

Варто наголосити і на тому, що у провідних європейських країнах реформи поліцейської діяльності, зазвичай, здійснювалися в контексті реалізації адміністративної реформи державного управління. Тому дослідження, запозичення зарубіжного досвіду, застосування єдиних уніфікованих стандартів поліцейської підготовки є вкрай необхідним для імплементації його у вітчизняний досвід.

Враховуючи різні мікро- і макросоціальні детермінанти, в Європі сформувалися різні моделі підготовки поліцейської освіти, а саме:

- німецька, яка передбачає обов'язкове проходження практики й підвищення кваліфікації перед призначенням на вищу посаду. Навчання поліцейського за німецькою моделлю підготовки на всіх трьох рівнях загалом триває 7,5 років;

- французька, яка у своїй концепції використовує централізований принцип управління освітою. Тривалість навчання – 4,5 роки;

- британська, яка у своїй концепції використовує децентралізований принцип управління освітою. Цій системі притаманно надання поліцейському лише вузької спеціалізації.

Зазначимо, що для всіх проаналізованих освітніх систем підготовки поліцейських притаманно: високий професійний рівень викладачів, інструкторів; якісне методичне забезпечення прикладного спрямування; раціональний підхід до вивчення дисциплін практичного спрямування, що унеможливорює викладання курсантам предметів, які в нашій системі освітнього процесу відносять до нормативного блоку; створюються усі необхідні умови для засвоєння курсантами у стислі терміни знань та умінь (*accomplishments and skills*); застосування широкого спектру практичних (позааудиторних) форм (*experiential learning*); жорсткий контроль за рівнем засвоєння курсантами матеріалу; підвищені вимоги до науково-педагогічних працівників, які обираються лише на конкурсній основі, з обов'язковим урахуванням наявності досвіду практичної діяльності, та його освітньо-кваліфікованого рівня.

Отже, відомча система підготовки працівників правоохоронних органів має свою цільову спрямованість, зміст та характерні риси. Вона є єдиною системою освітньої діяльності з єдиними вимогами щодо формування змісту навчання, з мережею навчальних закладів, визначених у встановленому порядку та з власною системою управління. Сьогодні становлення цієї системи одночасно відбувається у двох напрямках.

По-перше, становлення системи професійної підготовки Міністерства внутрішніх справ йде шляхом впровадження системності в професійно-освітній процес на базі реалізації єдиної державної політики у сфері правоохоронної державної служби через визначення структури та змісту професійної діяльності правоохоронців, професійно-кваліфікаційних характеристик посад органів, служб та підрозділів внутрішніх справ, цілей, пріоритетів і принципів відповідного професійного навчання, введення єдиних державних стандартів професійного розвитку та критеріїв оцінки їх досягнення з урахуванням різноманітності термінів, форм і методів навчання. Саме це має надати системі відомчого професійного навчання визначеності, цілісності, забезпечити безперервність і послідовність освітньо-виховного процесу.

По-друге, становлення системи професійної підготовки Міністерства внутрішніх справ України також відбувається за напрямом зміцнення керованості діяльності системи, інтеграції, взаємозв'язку та координованості дій всіх навчальних закладів, що здійснюють освітню діяльність у сфері професійного розвитку особового складу органів, структур та підрозділів правоохоронних органів.

Висновки. Аналіз вітчизняного і зарубіжного досвіду підготовки поліцейських дає можливість запропонувати такі актуальні напрями

діяльності, спрямовані на реформування освітньої діяльності МВС України:

1) науково обґрунтувати концепцію і стратегію модернізації системи професійного навчання поліцейських, а саме: первинної професійної підготовки; підготовки у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, післядипломної освіти, службової підготовки та законодавчо визначити суб'єктів цього реформування, внести зміни до чинного законодавства;

2) з метою формування, підготовки висококваліфікованих поліцейських, формування правоохоронної еліти на часі прийняття Закону України «Про реформування системи освіти МВС України та підвищення якості підготовки поліцейських»;

3) розробити і затвердити Концепцію формування та розвитку цілісної системи неперервної освіти поліцейських;

4) прийняття Закону України «Про відомчу систему професійного навчання поліцейських у ВНЗ МВС України» сприятиме застосуванню компетентнісного підходу в освітньому процесі у ВНЗ МВС України та удосконаленню системи управління освітньою та науковою діяльністю на галузевому й вузівському рівнях системи навчальних закладів МВС України;

5) сприяти розвитку ВНЗ МВС України щодо надання освітніх послуг із підготовки (базова освіта), перепідготовки (післядипломна освіта) та підвищення кваліфікації поліцейських;

6) розширити мережу інноваційно-технологічних центрів на базі науково-дослідних інститутів МВС України, які б безпосередньо займалися розробкою новітніх технологій підготовки поліцейських;

7) визначити загальнонаціональні стандарти якості освітнього та кадрового забезпечення системи професійної підготовки поліцейських, що мають встановити чіткий порядок ліцензування, атестації, акредитації усіх установ і закладів, які займаються професійним навчанням поліцейських;

8) МВС України здійснити низку наукових досліджень щодо розробки і впровадження «портретів якості» поліцейських залежно від виду діяльності, структурного підрозділу, кола службових обов'язків з метою вдосконалення кваліфікаційних вимог до посад поліцейських;

9) активізувати процеси сертифікації Національної поліції України щодо надання освітніх послуг відповідно до вимог системи ISO 9000;

10) сприяти розвитку наукових шкіл у відомчих навчальних закладах системи МВС України;

11) не допускати зменшення державного фінансування навчальних закладів різних рівнів навіть в умовах кризи, зокрема, наукових досліджень

1. Кісіль З. Р. Юридико-психологічні засади запобігання професійній деформації працівників правоохоронних органів: монографія / В. В. Середа, З. Р. Кісіль. – Львів: ЛьВДУВС, 2016. – 848 с.

2. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

3. Петков С. В. Ефективний менеджмент в органах внутрішніх справ: монографія / С. В. Петков. – Сімферополь: Таврія, 2004. – 564 с.

4. Кісіль З. Р. Професійно-психологічна підготовка працівників Державної служби боротьби з економічними злочинами: навч. посібник / за заг. ред. проф. В. Л. Ортинського; кол. авт. – Львів: ЛьВДУВС, 2010. – 388 с.

5. Федченко О. Структура поліцейських органів держав ЄС та правове регулювання їх діяльності / О. Федченко // Актуальні проблеми управління та службово-оперативної діяльності органів внутрішніх справ у сучасний період розвитку державності України: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26 жовтня 2007 р.). – К.: МП Леся, 2008. – С. 74–76.

6. Прудка Л. М. Болонський процес і проблеми реформування системи професійно-психологічної підготовки майбутніх фахівців ОВС у вищих навчальних закладах МВС України / Л. М. Прудка // Основні напрямки реформування ОВС в умовах розбудови демократичної держави (м. Одеса, 14–15 жовтня 2004 р.): матеріали Міжнародної науково-практичної конференції; за заг. ред. проф. О. Ф. Долженкова. – Одеса: Вид-во Одеського юридичного ін-ту Національного університету внутрішніх справ, 2004. – Ч. 2. – С. 261–265.

7. Образование в условиях перехода к регулируемой рыночной экономике: сб. научн. трудов НИИ высш. образ. / отв. ред В. М. Зуев. – М.: НИИВО, 1991. – 137 с.

8. Негодченко О. В. Виховуємо правоохоронців нової генерації (Болонський процес і реформування відомчої освіти МВС) / О. В. Негодченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kyiv.pro.ua.com.

9. Мельніченко В. Освіта як соціальне явище / В. Мельніченко // Вересень. – К., 2003. – № 1 (23). – С. 14–18.

Кисиль З. Р. К вопросу усовершенствования профессионализации кадров Национальной полиции Украины

Исследуются особенности подготовки полицейских кадров в высших учебных заведениях со специфическими условиями обучения. Отмечено, что сегодня недостаточно четко определена специфика подготовки полицейских кадров в таких заведениях.

Акцентируется внимание на существовании различных подходов касательно перспектив сохранения имеющейся сети соответствующих учреждений. Обобщены проблемные вопросы концептуальных принципов улучшения деятельности правоохранительных органов и качества подготовки полицейских нового поколения.

Ключевые слова: *концепция, реформирование, профессиональная подготовка правоохранителей, кадровая политика в МВД Украины, профессиональный отбор и профессионализация правоохранителей, международный опыт подготовки полицейских, реструктуризация и модернизация правоохранительной деятельности.*

Kisil Z. R. On the issue of improving the professionalization of the personnel of the National Police of Ukraine

The article is devoted to the study of the peculiarities of the training of police personnel in higher educational institutions with specific learning conditions. The problematic issues of the conceptual foundations for improving the activity of law enforcement bodies and the quality of training of new generation policemen are summarized in the article. It is indicated that this process can be only successful when the entire scientific community will join the understanding of all the problems that exist in the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and will work on the recommendations of their activities. Apriori, that the learning of foreign experience will help address important issues such as the organization of police training, change the direction of state governance in the field of law enforcement and rule of law, protection of rights and freedoms of human and citizen.

It has been investigated that the problem of improving the professional and psychological training of the National Police Staff of Ukraine is extremely actual, considering as socially significant focus on ensuring law and order and dangerous and extreme nature of their activities and constantly increasing level of complexity of the conditions and factors that accompany social changes. The high requirements to the level of professionalism of these personnel require purposeful development of personal and professional skills, excellent managing of the system of theoretical and applied knowledge, ability to apply them in practice under any conditions, regardless of the specifics of their activities.

Today's realities give grounds to say that nowadays there is a very important issue to address finding ways to improve law enforcement activities and the quality of police training as a new generation. It is evident that this process can be successful only when all entire scientific community will join the understanding of all the problems that exist in the System of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and will work on the recommendations of their activities.

Key words: *concept, reform, professional training of law enforcement officers, personnel policy in the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, professional selection and professionalism of law enforcement workers, international experience of law enforcement training, restructuring and modernization of law enforcement activity.*

Стаття надійшла 21 грудня 2017 р.